

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCYZŹNIE
W LONDYNIE

ZESZYTY NAUKOWE

SERIA TRZECIA, NR 4, 2016

ŻANETA STEFFEK

PUNO W LONDYNIE

„UNIVERSITAS” – SZWAJCARSKI KWARTALNIK
TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ PUNO
W LATACH 1980–2001¹

Polskie czasopiśmiennictwo emigracyjne w Szwajcarii ma bogatą, sięgającą 157 lat tradycję. Od czasów polskich powstań narodowych na emigrację udawały się tam polskie elity polityczne oraz przedstawiciele inteligencji. Polscy uchodźcy zawsze prowadzili w Szwajcarii działalność polityczną, naukową, kulturalną, społeczną, redagowali czasopisma. Wnieśli niezaprzeczną wartość intelektualną w szwajcarską naukę, m.in. w dziedzinie chemii, biologii, medycyny, bibliologii, inżynierii budowlanej czy architektury. Wiele z ich osiągnięć jest świadectwem wkładu Polaków w gospodarkę tego kraju, przykładowo do dzisiaj na terenie Szwajcarii funkcjonują elektrownie zaprojektowane przez Gabriela Narutowicza.

Czasopiśmiennictwo emigracji politycznej lat 1832–1870 w Szwajcarii zapisało się trwale w dziejach polskiego dziennikarstwa. Jej znaczenie polegało na uprawianiu nieskrępowanej cenzurą publicystyki, która reprezentowała na ogół wysoki poziom. Sprzyjał temu neutralny ustrój państwa i przede wszystkim sami emigranci, gdyż na obczyźnie znalazło się wówczas wielu wybitnych polskich pisarzy, publicystów i uczonych. Ten stan rzeczy musiał korzystnie wpłynąć na specyfikę, jakość oraz częstotliwość polskich inicjatyw prasowych w Konfederacji Helweckiej.

¹ Tekst jest autoreferatem rozprawy doktorskiej, obronionej 21 kwietnia 2016 r. na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Wraz z następującymi po sobie wydarzeniami historycznymi zmieniała się dynamika podejmowanych przedsięwzięć, co miało ścisły związek ze wzrostem lub spadkiem liczebności przedstawicieli polskiej emigracji (np. znaczny wzrost w okresie powojennym i spadek liczby emigrantów w okresie dwudziestolecia międzywojennego). Od 1940 roku, kiedy w Szwajcarii znalazła się 12-tysięczna grupa polskich żołnierzy z 2. Dywizji Strzelców Pieszych, ponownie nastąpił wzrost działalności wydawniczej, prowadzonej jednocześnie w kilku obozach internowanych żołnierzy na terenie całego kraju. Po zakończeniu II wojny światowej znacznie zmniejszyła się liczba tytułów czasopism wydawanych przez Polaków w Szwajcarii, a do dziś zachowały się nieliczne. Warto szczególną uwagę zwrócić na periodyk – „Universitas”, wydawany przez Towarzystwo Przyjaciół PUNO w Zurychu w latach 1980–2001. Stanowi on temat niniejszej dysertacji, ponieważ nie doczekał się do tej pory żadnego opracowania naukowego badaczy w kraju i na emigracji.

Celem pracy było uzasadnienie tezy, że popularnonaukowy kwartalnik TP PUNO „Universitas”, ukazujący się w latach 1980–2001 w Zurychu, spełniał znaczącą rolę kulturotwórczą i integrującą społeczność uczonych polskich rozsianych w wolnym świecie oraz że pełnił ważną funkcję informacyjną i edukacyjną w propagowaniu polskiej myśli naukowej na świecie. Zacząć należało od uściślenia pojęcia „kultura”. Przyjęto za Alfredem Louisem Kroeberem najszerszą jej definicję, rozumiejąc „kulturę” jako *sposób życia i percepcji społeczeństwa, odczuwania i myślenia, przejaw ludzkiej aktywności w sferze religii, polityki, gospodarki, sztuki, literatury, technologii, wychowania, obyczajów, języka itp.*². Autorkę interesował przede wszystkim aspekt kultury dotyczący etosu wykształconej polskiej emigracji w Szwajcarii w XX i XXI wieku, głównie w obszarze nauki wyższej oraz jej udział w tworzeniu kultury poza Polską.

Kwestią zasadniczą była próba usytuowania badanego periodyku w obszarze czasopiśmienniczym. Uznano, że najbardziej spełnia kryteria czasopisma popularnonaukowego. Problemami klasyfikacji, typologii i rozmaitych aspektów cech formalnych oraz językowych czasopism popularnonaukowych zajmowali się m.in.: Sylwester Dziki, Magdalena Konińska, Walery Pisarek, Anna Starzec, Michał Wierusz-Kowalski, Tomasz Woźniak, Grażyna Wrona i Renata M. Zajac³.

² A. L. Kroeber, *Istota kultury*, przeł. P. Sztompka, Warszawa, 2002, s. 151–225; P. Bagby, *Kultura i historia. Prolegomena do porównawczego badania cywilizacji*, przeł. J. Jedlicki, przedm. J. Topolski, Warszawa, 1975, s. 116–145; R. Linton, *Kulturowe podstawy osobowości*, przeł. A. Jasińska-Kania, wstęp J. Szacki, Warszawa, 1975, s. 87; por. J. Chwastyk-Kowalczyk, *Londyński „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” 1944–1989. Gazeta codzienna jako środek przekazu komunikatów kulturowych*, Kielce, 2008, s. 18.

³ S. Dziki, hasło: *Czasopisma popularnonaukowe*, w: *Encyklopedia wiedzy o prasie*, red. J. Maślanka, Wrocław, 1976, s. 50; M. Konińska, *Artykuły popularnonaukowe – egalita-*

„UNIVERSITAS” – SZWAJCARSKI KWARTALNIK...

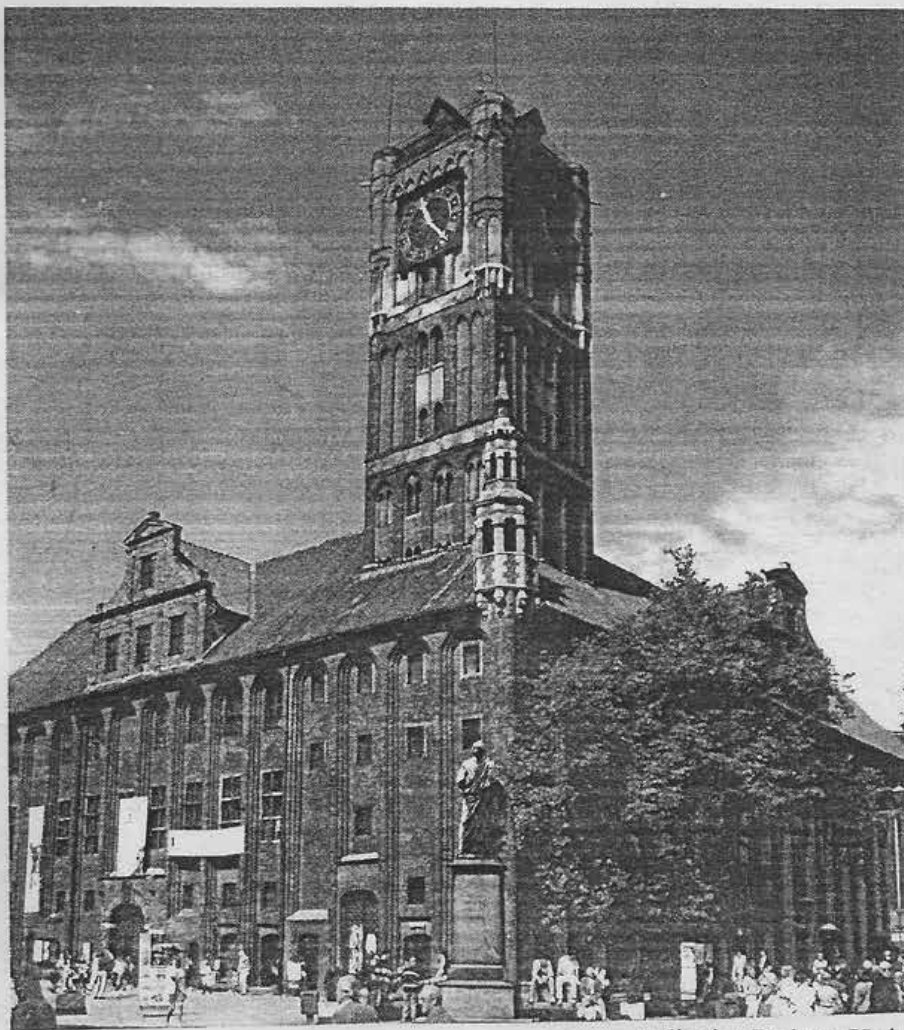

Londyn – Zurych
lipiec – wrzesień 1997

70

UNIVERSITAS

KWARTALNIK TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ POLSKIEGO UNIWERSYTETU NA OBCZYŻNIE

Zdjecie: Robert Kola

Toruń. Ratusz staromiejski

Na potrzeby pracy przyjęto najpełniejszą definicję sformułowaną przez Renatę M. Zając, która za czasopismo popularnonaukowe uważa

periodyk adresowany do niespecjalistów, o treściach ogólnych i specjalnych, zawierający teksty o tematyce popularnonaukowej, posługujący się specyficznymi formami ich prezentacji i językiem popularnonaukowym. Celem periodyku jest zaspokojenie naukowych zainteresowań pozazawodowych, przekazywanie wiadomości o bieżących osiągnięciach i postępach nauki, praktycznym ich wykorzystaniu oraz prezentowanie twórców nauki i działalności instytucji naukowych⁴.

„Universitas” wpisuje się w te kryteria.

Metody badawcze, jakimi posłużono się w pracy, to: historyczno-opisowa (szczególnie w rozdziałach 1, 2 i 5), analiza źródeł archiwalnych (najczęściej stosowana w rozdziale 3, 4 i 5) oraz analiza zawartości prasy jakościowa i ilościowa (rozdział 4).

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, wykazów tabel, diagramów i wykresów, ilustracji, tytułów polskich czasopism emigracyjnych, ukazujących się w Szwajcarii w latach 1859–2015, streszczenia w języku angielskim oraz indeksu nazwisk.

Rozdział pierwszy, zatytułowany *Charakterystyka polskiej emigracji w Szwajcarii*, omawia specyfikę historii uchodźstwa Polaków w tym kraju od XVIII wieku do dziś. Było to niezbędne do ukazania kontekstu społecznego, politycznego i gospodarczego, czyli warunków, jakie ukształtowały grunt dla funkcjonowania wszelkich przejawów aktywności Polaków w tym kraju. Ważnym i pomocnym kompendium wiedzy na temat polskiej emigracji polistopadowej oraz postyczeniowej okazały się prace Ha-

ryzm czy elitaryzm nauki?, w: *Współczesna polszczyzna. Stan, perspektywy, zagrożenia*, red. Z. Cygal-Krupa, Tarnów – Kraków, 2008, s. 277; W. Pisarek, *Retoryka dziennikarska*, Kraków, 1970, s. 171–175; A. Starzec, *Współczesna polszczyzna popularnonaukowa*, Opole, 1999, s. 33–35; też, *Przemiany w popularyzacji prasowej*, w: *O trudnym łatwo. Materiały sesji poświęconej popularyzacji nauki*, red. J. Miodek, M. Zaśko-Zielińska, Wrocław, 2002, s. 25; M. Wierusz-Kowalski, *Hermetyczność języka a popularność nauki*, „Studia Medioznawcze”, 2001, nr 4, s. 53–63; T. Woźniak, *Nastrój intelektualny przekazów popularnonaukowych*, „Zagadnienia Naukoznawstwa”, 1996, z. 3, s. 315–325; tenże, *Strategie ugruntowywania autorytetu nauki w czasopiśmiennictwie popularnonaukowym*, w: *Nauka – tożsamość i tradycja*, red. J. Goćkowski, S. Marmuszewski, Kraków, 1995, s. 291–303; G. Wrona, *Polskie czasopisma naukowe w XIX wieku. Ewolucja formy i treści*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej”, 2007, z. 2, s. 5–31; R. M. Zając, *Polskie czasopisma popularnonaukowe w latach 1945–1989*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych, Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, 2014, s. 11–17, maszynopis pracy doktorskiej, Biblioteka UMK.

⁴ R. M. Zając, *Polskie czasopisma popularnonaukowe...*, s. 17.

liny Florkowskiej-Frančić, m.in. *Struktura polskiej emigracji politycznej w Szwajcarii w latach sześćdziesiątych XIX wieku; Emigracyjna działalność Agatona Gillera po powstaniu styczniowym; Między Fryburgiem, Lozanną i Vevey. Z dziejów polskich organizacji w Szwajcarii w latach 1914–1917*. Z kolei publikacje mieszkającego w Szwajcarii dr. Jana Andrzeja Konopki (w wersji elektronicznej zamieszczone na stronach Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie autor był kilkakrotnie zapraszany na wykłady), dostarczyły wielu informacji z zakresu historii emigracji polskiej w Szwajcarii, jej działalności niepodległościowej, politycznej, kulturalnej i społecznej. Wykorzystano m.in. *Polonijne organizacje w Szwajcarii od XIX do połowy XX w., Polacy na Uniwersytecie w Genewie i Polonica Biblioteki Uniwersyteckiej (lata 1817–1917), Zbiory archiwalne i biblioteczne Muzeum Paderewskiego w Morges*.

Przydatne okazały się także opracowania Marka Andrzejewskiego, który zajmuje się historią stosunków szwajcarsko-polskich. Jest autorem takich publikacji, jak: *Untypische Schweizreisende. Die Schweiz im Spiegel polnischer Reiseberichte des 19. und frühen 20. Jahrhunderts; Ta Szwajcaria to raj ziemski. Obraz Szwajcarii w polskiej publicystyce, wspomnieniach, beletryście (1870–1918); Gabriel Narutowicz; Schweizer in Polen. Spuren der Geschichte eines Brückenschlages*. Wiele ciekawych uzupełnień przyniosły publikacje: Krzysztofa Dąbrowskiego, *Polacy nad Lemaniem w XIX wieku*; Jana Zielińskiego, *Nasza Szwajcaria. Przewodnik śladami Polaków; Muzeum Polskie w Rapperswilu; Ludwig von Tetmajer Przerwa 1850–1905*; Jana Lewandowskiego, *Szwajcaria wobec powstania styczniowego oraz Polacy w Szwajcarii*.

Fragmentaryczność, rozproszenie, luki i brak kompleksowych opracowań na temat polskiej prasy emigracyjnej w Szwajcarii zachęcały do podjęcia trudu opracowania na potrzeby pracy rozdziału nakreślającego tło historyczne czasopiśmiennictwa Polaków na ziemi helweckiej. Sięga ono okresu przed powstaniem styczniowym – pierwsze czasopismo emigracyjne wydano bowiem w październiku 1859 roku. Poszukując materiałów do rozdziału historycznego, autorka – oprócz przeszukiwania zasobów polskich bibliotek – odwiedziła szwajcarskie biblioteki w Genewie i Bernie, bibliotekę Muzeum Polskiego w Rapperswilu, Muzeum Paderewskiego w Morges oraz Bibliotekę Uniwersytecką we Fryburgu, a także biblioteki w Londynie. W Rapperswilu nie znaleziono XIX-wiecznych polskich czasopism emigracyjnych, gdyż w okresie międzywojennym zbiory te zostały przekazane do Biblioteki Narodowej w Warszawie i, niestety, spłonęły w czasie II wojny światowej. Dostępny jest natomiast zbiór czasopism wydawanych przez żołnierzy 2. Dywizji Strzelców Pieszych.

W opracowaniu rozdziału drugiego pt. *Czasopiśmiennictwo polskie na ziemi helweckiej* niezbędnym i niezastąpionym dla prac porównawczych i uzupełniających źródłem okazały się bibliografie: Stanisława Zielińskiego, Karola i Stanisława Estreicherów oraz Jana Kowalika. Stanisław Zieliński w *Bibliografii czasopism polskich za granicą 1830–1934* (Warszawa, 1935) ujął większość wymienionych czaso-

pism wydawanych przez polską emigrację w Szwajcarii, podobnie jak Karol i Stanisław Estreicherowie w *Bibliografii polskiej XIX w.* (Warszawa, 1936)⁵. Jan Kowalik w swojej *Bibliografii czasopism polskich wydanych poza granicami kraju od września 1939 roku* (Lublin, 1976–1988, t. 1–5) odnotował część tytułów czasopism wymienionych w tym rozdziale. Ważnym źródłem informacji okazały się również opracowania: Grażyny Gzelli, „Braterstwo” – *pismo emigracji postyczniowej (1864–1865) w Szwajcarii*; Marka Andrzejewskiego, *Prasa polonijna w Szwajcarii. Problemy badawcze i zarys dziejów*; Jana Andrzeja Konopki, *Prasa polonijna w zbiorach bibliotecznych w Szwajcarii (od połowy XIX do połowy XX wieku)*; Jerzego Wojciecha Borejszy, *Z dziejów polskiej prasy emigracyjnej (1863–1865)* oraz *Dzieje prasy polskiej* pod redakcją Jerzego Łojka, Jerzego Myślińskiego i Wiesława Władyki.

Rozdział trzeci jest poświęcony Oddziałowi Szwajcarskiemu Towarzystwa Przyjaciół Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie. Autorka prezentuje w nim działania naukowe TP PUNO w formie zebrań odczytowych, dyskusyjnych, zuryskich spotkań klubowych z historykami i działaczami politycznymi, promocji dokonań naukowych na londyńskiej uczelni. Wskazuje także na ich czynny udział w kongresach, seminariach naukowych, sympozjach. Podstawą opracowania tego rozdziału były materiały archiwalne: korespondencja, sprawozdania, protokoły podarowane autorce przez prof. Stanisława Eugeniusza Kruszewskiego z Kopenhagi, który przez wiele lat był członkiem TP PUNO Oddziału Skandynawskiego, oraz dr. Tadeusza Maksymiliana Marzantowicza ze Szwajcarii – ostatniego sekretarza czasopisma, a także zarchiwizowane teczki PUNO za lata 1980–2001, które znajdują się w archiwum uczelni w Londynie.

Okres ukazywania się periodyku wyznaczył ramy czasowe rozdziału czwartego – badawczego, zatytułowanego „*Universitas*” w latach 1980–2001. Obrazuje ewolucję pisma w miarę zmieniającej się sytuacji społeczno-polityczno-gospodarczej w Szwajcarii i na świecie, zmierzającej w kierunku asymilacji polskich emigrantów w nowych krajach osiedlenia. Odzwierciedla proces dopływu nowych autorów, rozszerzania wachlarza podejmowanych tematów na łamach pisma oraz zwiększania (niemal z każdym numerem) przestrzeni poświęconej artykułom popularno-naukowym i naukowym. Tym samym zmieniała się objętość pisma i poprzez rozwój technik drukarskich również jego layout.

W okresie od 1980 do 2001 roku ukazało się w Szwajcarii 85 numerów kwartalnika TP PUNO „*Universitas*”. Po blisko dwuletnich staraniach o skompletowanie wszystkich zeszytów, zarówno w Szwajcarii, jak i w Wielkiej Brytanii, udało się

⁵ Centrum Badawcze Bibliografii Polskiej Estreicherów w Uniwersytecie Jagiellońskim – Projekt badawczy: Bibliografia Estreichera. Etap I: ukończenie serii III (staropolskiej), kontynuacja reedycji serii I (XIX w.), rozwój Systemu Elektronicznej Bazy Bibliografii Estreichera (EBBE) strona internetowa UJ: Estreicher.uj.edu.pl.

zebrać 81 numerów. Największe trudności sprawiły te, które wyszły od lipca 1981 do czerwca 1982 roku, są to numery: 6, 7, 8 i 9, które – jak wynika z ustaleń z dr. Tadeuszem M. Marzantowiczem – wyszły w najmniejszym nakładzie, tj. około 50 egzemplarzy, i rozeszły się wśród miejscowych członków TP PUNO. Cztery podwójne numery z lat 1999–2000 pozostały na etapie makiet, które udostępnił do wglądu w Szwajcarii Tadeusz M. Marzantowicz.

Od strony metodologicznej, co do sposobu gromadzenia treści, jej opracowania i interpretacji, posłużono się metodą analizy zawartości prasy jakościową i ilościową Barnarda Berelsona, a w Polsce spopularyzowaną przez Walerego Pisarka oraz Irenę Tetelowską. Postępując zgodnie z procedurami badawczymi przyjętymi w metodzie analizy zawartości, skonstruowano klucz kategoryzacyjny, który umożliwił sporządzenie danych ilościowych prezentowanych na łamach pisma treści. Jednoznacznym wskaźnikiem ilościowym, jednostką przyjętą w badaniach była „informacja”⁶, będąca zarówno krótką notatką, jak też obszernym artykułem naukowym. Analiza zawartości czasopisma została opracowana poprzez wyodrębnienie siedmiu kategorii formalnych:

- materiał informacyjny;
- materiał krytyczno-recenzyjny;
- materiał popularnonaukowy/naukowy/eseje;
- materiał biograficzny;
- materiał literacki;
- materiał typowo redakcyjny;
- materiał ogłoszeniowo-promocyjny.

Zostały one omówione i przedstawione graficznie, wraz z przykładami.

Tę samą metodę wykorzystano przy dokonaniu podziału tematycznego „Materiałów popularnonaukowych/naukowych/esejów” w kwartalniku „Universitas” w latach 1980–2001, w których wyodrębniono 14 kategorii, prezentujących, oprócz „Nauki i szkolnictwa wyższego”, dyscypliny naukowe, będące tematem wielu artykułów popularnonaukowych i naukowych w kwartalniku TP PUNO „Universitas” w omawianym okresie.

Autorom, którzy współpracowali z zuryskim kwartalnikiem „Universitas”, został poświęcony rozdział piąty, w którym zaprezentowano ich biogramy. Spośród 93 nazwisk udało się ustalić informacje na temat 90 osób. Byli to w znacznej części pracownicy wyższych uczelni, instytutów naukowych, a także nauczyciele akademicy. Reprezentowali różne dziedziny nauki, często były to osoby wykształcone wielokierunkowo. Najbardziej pomocne przy opracowaniu rozdziału, oprócz sa-

⁶ Zob. teoria informacji według C. E. Shannon, *A Mathematical Theory of Communication*, „The Bell System Technical Journal”, July, October, 1948, vol. 27 (3, 4), s. 379–423, 623–666; reprint: University of Illinois Press, 1998.

mego „Universitasu”, okazały się m.in.: *Polski słownik biograficzny*; *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939–1980* pod red. Bolesława Klimaszewskiego, Ewy Nowakowskiej i Wojciecha Wyskiela; *Współcześni sławiści polscy. Informator* pod red. Elizy Małek i Małgorzaty Korytowskiej; *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*; Zbigniewa Andrzeja Judyckiego, *Polski Uniwersytet na Obczyźnie w Londynie. Słownik biograficzny pracowników naukowych* oraz wychodzący w Paryżu „Polacy w Świecie. Kwartalnik biograficzny Polonii”; Jolanty Chwastyk-Kowalczyk, „*Technika i Nauka*” – elitarne czasopismo Stowarzyszenia Techników Polskich w Wielkiej Brytanii; Rafała Habielskiego, *Druga Wielka Emigracja 1945–1990. Życie społeczne i kulturalne emigracji*; Joanny Krystyny Pyłat, *PUNO Polski Uniwersytet na Obczyźnie*.

Ponadto dzięki cyfryzacji autorka miała możliwość ustalić wiele biogramów, korzystając z oficjalnych stron uniwersyteckich, instytucji naukowych i państwowych, do których niejednokrotnie odsyłali sami autorzy, z którymi udało się skontaktować. Tak było m.in. podczas ustalania biogramu prof. n. med. Antoniego Hrycka, który poinformował autorkę, że na stronie Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w zakładce „Pracownicy” znajdzie rzetelnie opracowany jego życiorys naukowy. Z kolei dr hab. Małgorzata Gerber wskazała, że na stronie Instytutu Sławistyki Uniwersytetu w Zurychu znajduje się jej uaktualniony biogram, natomiast Romuald Brazis z Wilna odesłał autorkę do skorzystania z biogramu zamieszczonego na oficjalnej stronie Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy. Informacje na temat kilku pisarzy udało się ustalić dzięki cyfrowemu opracowaniu *Polskiej bibliografii literackiej*.

Przeprowadzone badania oraz kompleksowa analiza zawartości pisma pozwalają jednoznacznie stwierdzić, że „Universitas” pełnił ważną funkcję informacyjną i edukacyjną w propagowaniu polskiej myśli naukowej na świecie. Także popularyzował naukę i konsolidował polskich uczonych rozsianych na różnych kontynentach, informował o działalności PUNO w Londynie.

Największym tego przejawem jest ukierunkowanie tematyki pisma na sprawy najszerzej pojmowanego życia naukowego – doniesienia z życia różnych instytucji naukowych, towarzystw, kronika działań naukowych, kalendarium. Prezentowane sylwetki uczonych służyły promowaniu i popularyzacji ich dokonań naukowych na obczyźnie. Z biegiem lat coraz bardziej widoczne staje się przechodzenie periodyku z funkcji informacyjnej na edukacyjną, propagującą wiedzę i popularyzującą osiągnięcia naukowe głównie polskich uczonych w świecie. Zmieniała się liczba i tematyka artykułów, do których dołączały opracowania z dziedzin nauki, szczególnie dynamicznie ewoluujących w latach 80. i 90. XX wieku – ekologii, informatyki czy medycyny. Dążenia w propagowaniu polskiej myśli naukowej wyraźnie zaznaczają się także w działalności wydawniczej redakcji, która poprzez recenzje i anonse wydawnicze zamieszczane na łamach czasopisma promowała wyniki i stan badań pro-

wadzonych przez naszych uczonych. Pismo miało stałą strukturę wewnętrzną: część przeznaczoną na artykuły popularnonaukowe i naukowe oraz część informacyjną, na którą składały się recenzje, omówienia wydawnictw polskich i obcych, sprawozdania z działalności towarzystw naukowych, noty dotyczące rozwoju różnych dyscyplin naukowych, informacje o sprawach bieżących TP PUNO.

Wspólne dążenie naszych rodaków – uchodźców politycznych – niesienia pomocy polskiemu uniwersytetowi w Londynie służyło nawiązywaniu współpracy między uczonymi, podejmowaniu wspólnych projektów naukowych, angażowaniu się w życie naukowe PUNO przedstawiciele wielu dyscyplin naukowych, które znalazły się w programach wykładów i seminariów dla studentów. Potwierdzają to prezentowane na łamach czasopisma rozkłady zajęć na uczelni w Londynie. Postępując zgodnie z przyjętą metodą i technikami badawczymi, potwierdzono także założenie, że działania zmierzające do wzmocnienia sytuacji finansowej PUNO miały również duży wpływ na rozwój życia społeczno-kulturalnego środowiska emigracyjnego w Szwajcarii. Organizowano różnego typu spotkania kulturalne i wykłady, które miały popularyzować osiągnięcia uczonych polskich w Kraju i żyjących na emigracji, często połączone z kwestowaniem na rzecz londyńskiej uczelni, w co angażowały się istniejące organizacje, zarówno polonijne, jak i z krajów osiedlenia naszych rodaków. Dążenie do wspólnego celu przez lata łączyło środowiska emigracyjne.

Oczywiście nie obyło się bez konfliktów pomiędzy przedstawicielami polskiej emigracji, głównie na tle politycznym, co także jest widoczne na łamach prasy wydawanej przez nich w Szwajcarii. Tak było m.in. w przypadku zamieszczania tekstów zgodnych z oficjalną linią polityczną i ideologiczną PRL-u, na co większa część emigrantów nie godziła się, oczekując zgoła innych treści, zgodnych z faktycznym stanem rzeczy, a nie warszawską propagandą.

Badania wykazały także, że brak wyrazistości „Universitasu”, jego różnorodność tematyczna, formy wypowiedzi, zmienna objętość, źródła pochodzenia tekstów nie pozwalają na jednoznaczne przyporządkowanie do funkcjonującej w literaturze naukowej typologii czasopism.

Podsumowując, mamy do czynienia z pewnego rodzaju hybrydą – połączenie periodyku typu popularnonaukowego, naukowego oraz informacyjno-publicystycznego. Pismo łączy funkcje w zakresie upowszechniania oraz popularyzacji nauki z informacjami o działalności PUNO w Londynie. Autorka wykazała jednak dominację tekstów o charakterze popularnonaukowym. Zdarzają się także teksty publicystyczne, nacechowane emocjami, co jest jedną z cech prasy tworzonej i edytowanej poza granicami Kraju.

Zadaniem i celem niniejszej dysertacji było zatem przedstawienie i charakterystyka wieloaspektowości pisma „Universitas”, co – jak mam nadzieję – zostało osiągnięte.

BIBLIOGRAFIA

- Bagby P., *Kultura i historia. Prolegomena do porównawczego badania cywilizacji*, przeł. J. Jedlicki, przedm. J. Topolski, Warszawa, 1975.
- Centrum Badawcze Bibliografii Polskiej Estreicherów w Uniwersytecie Jagiellońskim – Projekt badawczy: Bibliografia Estreichera. Etap I: ukończenie serii III (staropolskiej), kontynuacja reedycji serii I (XIX w.), rozwój Systemu Elektronicznej Bazy Bibliografii Estreichera (EBBE) strona internetowa UJ: Estreicher.uj.edu.pl.
- Chwastyk-Kowalczyk J., *Londyński „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” 1944–1989. Gazeta codzienna jako środek przekazu komunikatów kulturowych*, Kielce, 2008.
- Encyklopedia wiedzy o prasie*, red. J. Maślanka, Wrocław, 1976.
- Konińska M., *Artykuły popularnonaukowe – egalitaryzm czy elitaryzm nauki?*, w: *Współczesna polszczyzna. Stan, perspektywy, zagrożenia*, red. Z. Cygal-Krupa, Tarnów – Kraków, 2008.
- Kroeber A. L., *Istota kultury*, przeł. P. Sztompka, Warszawa, 2002.
- Linton R., *Kulturowe podstawy osobowości*, przeł. A. Jasińska-Kania, wstęp J. Szacki, Warszawa, 1975.
- Pisarek W., *Retoryka dziennikarska*, Kraków, 1970.
- Shannon C. E., *A Mathematical Theory of Communication*, „The Bell System Technical Journal”, July, October, 1948, vol. 27 (3, 4); reprint: University of Illinois Press, 1998.
- Starzec A., *Przemiany w popularyzacji prasowej*, w: *O trudnym łatwo. Materiały sesji poświęconej popularyzacji nauki*, red. J. Miodek, M. Zaśko-Zielińska, Wrocław, 2002.
- Starzec A., *Współczesna polszczyzna popularnonaukowa*, Opole, 1999.
- Wierusz-Kowalski M., *Hermetyczność języka a popularność nauki*, „Studia Medioznawcze”, 2001, nr 4.
- Woźniak T., *Nastrój intelektualny przekazów popularnonaukowych*, „Zagadnienia Naukoznawstwa”, 1996, z. 3.
- Woźniak T., *Strategie ugruntowywania autorytetu nauki w czasopiśmiennictwie popularnonaukowym*, w: *Nauka – tożsamość i tradycja*, red. J. Goćkowski, S. Marmuszewski, Kraków, 1995.
- Wrona G., *Polskie czasopisma naukowe w XIX wieku. Ewolucja formy i treści*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej”, 2007, z. 2.
- Zajac R. M., *Polskie czasopisma popularnonaukowe w latach 1945–1989*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych, Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, 2014, s. 11–17, maszynopis pracy doktorskiej, Biblioteka UMK.